

Opgave 1 Hebben kinderen een vrije wil?

De begrippen 'vrije wil' en 'zelfcontrole' worden vaak in één adem genoemd. De gedachte is dat als je beschikt over een vrije wil, je jezelf onder controle kunt houden. Volwassenen zouden zich normaal gesproken moeten kunnen beheersen, van jong volwassenen wordt zelfcontrole al minder verwacht en kleine kinderen hebben dit doorgaans nog nauwelijks. Zelfcontrole groeit, als het goed is, door de jaren heen. Vervolgens zou je kunnen zeggen dat ook de vrije wil, begrepen als zelfcontrole, nog afwezig is bij kleine kinderen en geleidelijk door de jaren heen toeneemt.

Dit blijkt ook uit de zogenaamde 'marshmallow-test':

tekst 1

Een kind van drie, vier of vijf jaar oud zit op een stoel aan een tafel. Een onderzoeker zet een schoteltje voor het kind neer waarop een lekkere marshmallow ligt. Het kind mag de marshmallow opeten, maar mag hem ook laten liggen gedurende de tijd dat de onderzoeker buiten de kamer even iets anders gaat doen. Als de marshmallow er nog ligt als de onderzoeker terugkomt, dan krijgt het kind er nog een marshmallow bij en mag hij ze allebei opeten.

Zo'n test levert allerlei verbanden op. Kinderen van drie blijken bijvoorbeeld niet in staat te wachten op die tweede beloofde marshmallow, terwijl kinderen van vijf dat veel beter kunnen. Het aantal marshmallows dat een kind uiteindelijk te eten krijgt, is afhankelijk van de leeftijd van het kind.

naar: Jan Bransen, Ik wil mezelf kunnen zijn! Zelfcontrole in de gedragswetenschappen, in: Maureen Sie en anderen, Hoezo vrije wil?

De filosoof Augustinus vertelt in zijn boek *Belijdenissen* over een gebeurtenis in zijn kindertijd toen hij de drang voelde om peren te stelen. Hij was ongeveer acht jaar:

tekst 2

Niet ver van onze wijngaard stond een perenboom die vol hing met vruchten. Ik en nog een paar kwajongens kwamen op het idee de peren uit de boom te schudden en mee te nemen. Laat op een avond gingen we erheen en stalen al het fruit dat we konden dragen en niet om er onze maag mee te vullen. We aten er misschien wel een paar op, maar de rest gooiden we voor de varkens. Het ware genot zat 'm in het feit dat we iets deden wat niet mocht. Ik deed kwaad om niets, zonder enige andere reden dan om het kwaad doen zelf. Ik genoot van de zonde, niet van datgene waarom ik de zonde had begaan, maar van de zonde zelf.

bron: Augustinus, Belijdenissen

- 2p 1 Augustinus introduceert onder andere naar aanleiding van deze gebeurtenis het begrip 'wil'. De introductie kan ook als kritiek gezien worden op Socrates' opvatting van verkeerd menselijk handelen. Leg uit waarom Augustinus naar aanleiding van de gebeurtenis in tekst 2 het begrip 'wil' kan introduceren. Beargumenteer vervolgens waarom zijn uitleg van het begrip 'wil' gezien kan worden als kritiek op Socrates' opvatting over verkeerd menselijk handelen.

- 3p 2 In tekst 2 vertelt Augustinus over het stelen van peren toen hij acht jaar oud was. De filosoof John Martin Fischer legt in zijn werk een verband tussen zelfcontrole en vrije wil. Hij introduceert drie vormen van controle die herkenbaar zijn in de 'marshmallow-test' in tekst 1 en in tekst 2. Beargumenteer per vorm van controle of deze volgens Fischer bij een kind van drie jaar en bij Augustinus op 8-jarige leeftijd aanwezig is. Gebruik in je antwoord zowel tekst 1 als tekst 2.

De marshmallow-test en het verhaal van Augustinus worden betekenisloos wanneer we door de ogen van Tom Watkins kijken. Tom zou nooit een marshmallow eten en peren zijn voor hem niet iets om te stelen, want die kan hij de hele dag al eten. Tom eet alleen rauw voedsel: noten, zaden, groenten (ongekookt en niet gebakken) en fruit. Twee documentaires, *Rauw* en *Rauwer*, gaan over het leven en vooral over de eetgewoontes van Tom en zijn moeder Francis. In de eerste documentaire is Tom elf jaar en eet dan al vanaf zijn vijfde geen zuivel, vlees, vis, brood of suiker. Tom is het eerste en enige kind in Nederland (voor zover bekend) dat alleen rauw voedsel eet. In de vervolgd documentaire op *Rauw*, *Rauwer* uit 2012, zien we wat er is gebeurd na *Rauw*. Tom is in *Rauwer* vijftien jaar en zijn groei blijft achter bij die van leeftijdsgenoten. Hij gaat niet meer naar school, omdat hij daar volgens zijn moeder Francis in een omgeving komt waarin ongezond eten de norm is.

Ook de vader en broer van Tom, die in Engeland wonen, komen in beeld. De broer van Tom is bij zijn vader gaan wonen, omdat hij van Francis rauw moest eten en dit niet wilde. Artsen zijn bezorgd over het effect dat Toms dieet op zijn hersenen en botten kan hebben. Zijn groeicurve is volgens hen te vergelijken met een ondervoed kind dat in Afrika leeft. De artsen hebben aangifte van kindermishandeling gedaan en Tom moet misschien uit huis geplaatst worden. Francis vecht deze beslissing aan en als de zaak voorkomt, vraagt de rechter aan Tom of Tom zelf rauw wil eten:

tekst 3

Rechter: Een tijd lang volg je al een zeer streng dieet. Niks mag gekookt worden. Vind je dat lekker?

Tom: Ja, ik voel me er ook wel lekker bij.

Rechter: Je voelt je er ook wel lekker bij ... Als je soms zin hebt in een frietje of een lekkere kroket neem je dat dan?

Tom: Soms wel, soms niet.

Rechter: En wat vindt je moeder daarvan? Weet ie dat?

Tom: Nou ze wordt er niet boos om, maar ...

Rechter: Maar het is niet zo dat ze je een pak slaag geeft of naar bed stuurt als je dat gedaan hebt?

Tom: (lachend) Nee

Rechter: En als je nou tegen je moeder zou zeggen: ik heb nou genoeg van dat rauwe voedsel ik wil nou eens wat anders ... Wat denk je dan dat er zou gebeuren?

Tom: Weet ik niet echt precies. Maar mijn moeder zegt wel: als je niet meer rauw wil eten, moet je het gewoon zeggen. Dan kan dat.

bron: Anneloek Sollaart, Documentaire 'Rauwer'

Op de vraag of Tom zelf kiest voor het rauwe eten, zegt Tom vervolgens 'ja'. Toch zou je kunnen twifelen of Tom uit vrije wil voor rauw eten kiest. De compatibilist David Hume zou geen moeite hebben met het beoordelen van het geval van Tom. Hume denkt dat vrijheid en noodzakelijkheid niet strijdig met elkaar zijn. Hume geeft ook een duidelijke situatie weer van iemand die niet vrij is. Het is de vraag of Toms geval een voorbeeld is van een dergelijke situatie.

2p **3** Zou Tom volgens Hume vrij zijn?

Beargumenteer je antwoord aan de hand van Humes opvatting over het samengaan van vrijheid en noodzakelijkheid en aan de hand van een situatie waarin iemand volgens Hume niet vrij is.

Gebruik hiervoor tekst 3 en de inleiding op tekst 3.

Na de eerste documentaire *Rauw* komen Francis en Tom bij het programma *De Wereld Draait Door*. De tafelheer die avond, Hugo Borst, vindt dat de moeder onverantwoordelijk met Tom omgaat. Hij zegt dat het prima is als Francis met haar eigen lichaam zo wil omgaan, maar dat zij ook de verantwoordelijkheid heeft over een kind. Borst zegt verontwaardigd dat hij van mening is dat haar het ouderschap moest worden ontnomen.

Ook in veel reacties op internet op de documentaire wordt Francis als moeder beschuldigd van onverantwoord gedrag.

De filosoof Peter Strawson is een compatibilist en hij zou hebben kunnen zeggen dat Francis verantwoordelijk kan worden gehouden voor wat ze doet, maar Tom niet.

- 2p 4 Beargumenteer waarom in de visie van Strawson Tom niet verantwoordelijk kan worden gehouden voor zijn eetgedrag, maar zijn moeder Francis wel.

De filosoof Charles Taylor biedt een andere invalshoek op de vraag of Tom een vrije wil heeft. Zelfcontrole is als voorwaarde voor het hebben van een vrije wil niet genoeg volgens Taylor. Het is volgens hem beter om je af te vragen waarop die zelfcontrole gebaseerd is en vrije wil op te vatten als zelfverwerkelijking in plaats van zelfcontrole.

- 3p 5 Zou Taylor van mening zijn dat Tom uit vrije wil voor rauw eten kiest? Beargumenteer je antwoord aan de hand van de begrippen zwakke en sterke zelfevaluatie en gebruik daarbij tekst 3. Beargumenteer vervolgens waarom Fischers idee van besturingscontrole als voorwaarde voor verantwoordelijkheid volgens Taylor tekort zou schieten voor een volledige definitie van verantwoordelijkheid.

Volgens artsen zal Tom als hij alleen maar rauw blijft eten ongeveer twaalf centimeter inleveren op zijn lengte. Francis wordt daarom geadviseerd om vis of vlees aan zijn dieet toe te voegen om nog misschien een paar centimeter lengte te winnen, maar Francis weigert dit. Francis en Tom komen bij de talkshow *Pauw en Witteman*.

Tijdens het interview met Tom en Francis mengen ook andere gasten zich in het gesprek, onder wie de zwemcoach Jacco Verhaeren. Interviewer Jeroen Pauw vraagt aan Francis of het niet een goed idee is om naar mensen te luisteren die er verstand van hebben, te weten de dokters in het ziekenhuis. Francis antwoordt hem het volgende:

tekst 4

Zal ik het heel cru stellen? Ik denk dat doktoren geen flauw benul hebben waar ze het over hebben. Ze gaan volkomen verkeerd hun studie in. Allemaal gebaseerd op de leer van Pasteur. Die stelde een aantal eeuwen geleden dat bacteriën het lichaam binnenkomen en daar ziekten veroorzaken.

In diezelfde tijd was er een man Antoine Béchamp die zei: “nee, het ligt niet aan de bacteriën, het ligt aan het bloed. Als het bloed alkalisch is, dan kunnen de bacteriën binnenkomen wat ze willen, maar dan hebben ze geen kans.”

Jacco Verhaeren reageert op Francis:

U baseert zich op uw eigen ervaringen, maar er is een heel groot verschil tussen u en een kind in de groei. Tom komt in vet oplosbare vitamines tekort als hij geen vet binnenkrijgt, en de theorieën over enerzijds Pasteur en anderzijds alkalisch bloed zijn gewoon onzin, dus u baseert zich op dingen die niet waar zijn.

bron: uitzending Pauw en Witteman, 18 december 2012

De discussie waar Francis over spreekt, is de discussie uit de negentiende eeuw tussen Antoine Béchamp en Louis Pasteur over de vraag hoe het kan dat mensen ziek worden. Pasteur stelde dat bacteriën het bloed binnendringen en dat daardoor iemand ziek wordt, maar Béchamp dacht dat als je eigen bloed de juiste zuurtegraad had, de kans op ziek worden heel klein zou zijn.

Volgens reguliere artsen is de theorie van Pasteur de juiste, maar volgens een kleine groep homeopaten is de theorie van Béchamp ten onrechte vergeten. Eén van de overtuigingen van deze homeopaten is, dat het lichaam van nature goed is en vooral door de verkeerde eetgewoonten in onze westerse samenleving uit balans raakt.

Op de achtergrond van moeder Francis' antwoord in de uitzending van *Pauw en Witteman* spelen haar overtuigingen over hoe wetenschap werkt. De wetenschapsfilosofen Karl Popper en Thomas Kuhn hebben tegengestelde opvattingen over hoe wetenschap te werk gaat en Francis opvatting sluit aan bij één van hen.

3p **6** Sluit Francis' opvatting aan bij Popper's visie op wetenschap of bij Kuhns visie op wetenschap?

Geef een beargumenteerde afweging van de theorieën van Popper en Kuhn en gebruik daarbij tekst 4 en de inleiding op deze vraag.